

EEN GENTSE CONVERSATIE VAN CA. 1900 DOOR JAN BOUCHERIJ

Jan Emile Boucherij is een van die geboren en getogen Gentenaars uit de tweede helft van de negentiende eeuw (1846-1911) die, hoe bekend ze ook in hun eigen tijd zijn geweest, nu zogoed als geheel in de vergetelheid zijn geraakt ¹. Deze zoon van een meester-kuiper had zich in zijn geboortestad al vlug als een jong en Vlaamsgezind onderwijzer laten opmerken en dit op een manier die hem onvermijdelijk in aanvaring moest brengen met zijn oversten van het stadhuis.

In 1863 werd hij ingeschreven als leerling aan de rijksnormaalschool in de Arteveldestad. Hij behaalde er zijn onderwijzersdiploma en werd in 1868

benoemd aan een betalende stadsschool.

Onder invloed van zijn leraar pedagogiek en van J.M. Dautzenberg, de stichter van het opvoedkundig tijdschrift *De Toekomst*, evolueerde de jonge Boucherij al vlug tot een militante Vlaamsgezinde voorvechter. Zijn artikels in dit tijdschrift tegen de pedagogisch totaal onverantwoorde Fransdolheid van het toenmalig liberaal stadsbestuur, dat voor alle onderricht in de stadsscholen aan Vlaamse kinderen het Frans als voertaal oplegde, brachten hem in conflict met de schepenen van onderwijs A. Wagener, die ook de rechterhand was van F. Laurent, zelf ook medeverantwoordelijk voor deze toestand. Jan Boucherij kreeg het dan ook steeds moeilijker bij zijn superieuren, die hem onder druk zetten en uiteindelijk op allerlei manieren het leven onmogelijk maakten.

Moegetergd verliet Boucherij ten slotte Gent in 1872. Hij werd onderwijzer in de middelbare school te Halle. Drie jaar later verhuisde hij naar Antwerpen. Hij was er leraar Nederlands aan het St.-Norbertuscollege. De rest van zijn leven woonde en werkte hij in de Scheldestad, waar hij ook op vijfenzestigjarige leeftijd is overleden.

In Antwerpen bouwde hij verder aan een leven als letterkundige, journalist, boekhandelaar en drukker-uitgever, en in al deze bedrijvigheden wist hij een zekere reputatie te verwerven. In 1904 werd hij lid van de Koninklijke Vlaamse

Academie in zijn geboortestad, een duidelijke blijk van waardering voor zijn verdiensten.

Deze gegevens mogen volstaan om Jan Boucherij even in zijn tijd te situeren. Ze zijn alleen bedoeld als aanloop en achtergrond voor één enkel aspect van zijn werk waarvoor ik hier in het bijzonder de aandacht wil vragen.

In 1907 hield Jan Boucherij een lezing op de maandelijkse vergadering met zijn collega's van de Academie². De tekst ervan werd, zoals gebruikelijk, nog hetzelfde jaar in de Verslagen en Mededelingen opgenomen³. Ze werd bovendien, en dat was wel heel uitzonderlijk, als afzonderlijk boekje op de markt gebracht onder de titel : *De Tongval der stad Gent*. Dit is de belangrijkste bijdrage die Boucherij als academicus heeft geleverd tot de studie van het Gentse dialect. Het is een systematische en gedetailleerde bespreking van alle aspecten die de eigenheid van het Gents uitmaken, zoals het er nu meer dan een eeuw geleden door de kleine burgerij werd gesproken.

Interessant is ook dat deze geleerde en nu nog steeds bruikbare uiteenzetting eindigt met een sappig verhaal in het Gents. Dit is a.h.w. de praktische toepassing of toetsing van de eraan voorafgaande theoretische bespreking waarnaar het hier moge volstaan de belangstellende lezer te verwijzen.

Deze tekst, getiteld "Mee den Tram", is een geanimeerde conversatie tussen Cies en Mie, zijn vrouw, die zich met de toen nieuw-modische elektrische tram door de stad laten voeren en onderweg niet ophouden commentaar te geven. Het is deze door en door Gentse anecdote die we hebben gemeend de lezers van dit tijdschrift niet te mogen onthouden⁴.

Mee den Tram

"Zeg, vrèwe, me goan vandoage ne kiër in de koetse rije(n)."

"'t En ès nie woar, zekere, Cies? Zij-de gij altemets i geld beu?"

"Moar niën ek, mijns! Ge weet toch wel da che den dag van vandoage de stad keunt rondrije(n) veur ne niemendalle. Veur nen appel in 'n ei brijnge z'i van 't Seleskest noar de Brigsche puërte."

"'k Wil da 'k et zoage, zei den blende."

"Ha, ge geluëf me nie? Awel, kom dan mee mee mij!"

Cies en Mie weundegen in e klein (h)uizeke op Ticheldrije. Ze trokken over 't Sluizeke lanst 't Bèweluëleitse over de Botermoort, verbij 't Sentsocobs, in kwoame ezuë op de Vlasmoot.

"Doar stoat ons feture" zei Cies tege zijn vrèwe; in (h)ij wees op den elektrieken tram. "Allee, stap-t-er moar algèwe(n) inne, of (h)ij rij veur onze neuze wig."

Cies gijng veure; (h)ij trok zij Mie omhuëge en duwdeg' (h)eur binne.

"Me zijn al verre genoeg," zeit (h)ij. "Me moete wij op de kusses nië zitte:

dad es doar d'ïeste ploatse, en da kost nen (h)alve kluit dierdre. Veur vijf cens zulle me der uëk wel geroake.”

Den ontfanger kwam veur de pinne.

“Geef ons ne kiër elk veur vijf cens tram” sprak Cies. “Hoe verre meuge me doarveure rije?”

“Tot in 't Park, vrientse.”

“Wa zegt (h)ij?” vroeg Mie. “Kost ta nie miër of dade? Zeg, jongen, ge wild ons zeker veur de zot (h)èwe?”

“Moar in 't giël nie,” sprak Cies. “Hij zal ejij doar ommers nie veur liege! 't Es ejij azuë! Allee, koetsier, rij moar deure!”

“Wel Onzen lieven Heere,” zei-se zij, “wa rij ta tijnk toch ziëre! Me zijn al t'endent tsentsoacobsstroat; me rijjen over de brigge. Kijk ne kiër! Es da de fabrieke van Loesberge nie?”

“Joa 't sekere! Me rije deur de Sarlekijnstroat. Kijk, ginter verre stoa Sentanne, op 't Arteveldeplein.”

“Ei, 'k geluëve da me ziërder rijen of den avapeur! 't Es goet da 'k nie te vele g'ëten hèn, anders zoe ...”

“Wil de wel 'n beetse zwijge mee al iwe prietproat! – 't Es gelijk, ge meug zegge wa da che wilt, dienen tram es toch 'n schüen uitvindijnge. Kijk ne kiër, zoe de zegge da me nen birg oprije? Joa, joa mijns, me zijn al op tsenpietersplein.”

“Es da doar da te fuëre stoat?”

“Moete da ni nog vroage, veur e mijns van i joare? Begin de gij ni uëk al i memorie kwijt te geroake?”

“Och Cies, ge moe gij azuë van iwe neuze ni moake! Ge zij gij uëk al nie meër g'lijk over twinteg jaar!”

“Loat da potse moar gedekt; 't geen da me g'(h)ad (h)ên en zille z'ons nie miër afpakken. – Moar 'k geluëve da m'er zijn? Joa joa, 't es ejij ezuë. Me moe'n der uit!”

“Woar zijn m'(h)ier?”

“An den Belvedirre. Win' me doar e peentse goan pakke?”

“Zij de nie goe tan? Dad en es gië spek veur onzen bek 't es goe veur de rijke mijnsge.”

“Gè gè, kom moar mee. Ge moet al die moeskes nie moaken. Veur wie moen m'ons zeneeren? Me moe'n wij toch zeker nie benijd zijn! M'hên ommers cens in onze zak?”

“'k Zegge da 'k nie mee en goa, zilde! Daor en krijgde gij mij nie binne! 'k en zoe ni girre(n) in affronte valle; 'ken ben ekik al diene kiskedie [*bluf*] nie geweune!”

“Oas 't ezuë es, dan zille me moar wa wandele; en beetse verder stoa 't

Swaantse; doar keune m'ons loate binnevalle, en e peentse dowele of en flassche Leuves drinke.”

“’t Es mij allemoal iënder, moar ‘k zoe toch liever nog en èndeke wandele; m’hên ommers al den tijd!”

“G’lijk of ge wilt! Moar kijk nie kiër doar, veur de deure van d’(h)irbirge: ’t ès precies onzen Tseef; hij gelijkt erop g’lijk twie dreupels woatere.”

“Gè gè, Cies, me goan nie lache, zilde! Allee toe, g(h)et zekers ‘tsienderkesüege [*ge wilt mij voor de gek houden*]? Es dad onzen Tseef? Azuë ne liëleke marteko, mee rost (h)aar, in ’n blekke veurhuëfd [*kale kop*]?”

“’t En es ejij van tselvs nie; dat weet ek uëke! Moar van verre trekt er hij toch op.”

“Ge zil gij mij toch giën uëren annoaie, en mij wijsmoaken dad onze zeune er azuë ne stommen ezel uitziet g’lijk da kiekeshuëfd!”

“Moe-de were ’t loaste woord hên? Dan zal ek ik moar zwijge. – Zeg, boas, geed ons ne kier twie peentses dowele. – Moar wa zoe der van dijnke, Mie, zoe me giën misge (h)espe eten?”

“Mijne buik rechtuit gesproken, Cies, ‘k en zoe nie keune! ‘k en (h)ê geen goeste veur ’t eten. Die sossietses van dese noene ligge nog altijd op mijn moage.”

“Ge moet (h)et wete! Om de waarheid te zeggen in nie te liege, k’en (h)ê ‘k ik percies uëk giënen (h)ongere; ’t e was moar om i plezier te doene. – Weet e wel wade? Oas m’ons wat uitgerust (h)ên, zille m’hier were den tram pakke; me rijje tot op de Kuëremoort en van doar over de Vleesguisbrigge lanst de Steenstroate en de Slijpstroate verbij Seleskest noar de Muije. Ezuë keune me giël de stad zien. Zij-de kontent? Of wil-de liever mee ’t biënfetuurke goan?”

“Neen ek, zilde! ‘k en (h)ê dad alle doage nie; ‘k zal der moar van profite-ere! Morgen uchtijnk es ’t weeral ‘tselfste lietse! Ne wirkmijns en ès toch moar ’n sloave! Cies, wa moe’n die rijke mijnsge toch gelukkig zijn!”

“Dijnkte gij meschien dan de rijke mijnsge uëk gië miseres en (h)ên? Ge zijt er wel mee! ‘k en zoe ‘k ik nog mee (h)ilder nie wille vermangele. Oas ge moar genoeg (h)èt, wa moe de miër (h)ên?”

“’t Es ejij verlore! ‘k Zoe ‘k ik toch ne kiër wille probeere!”

“Toe, toe, schiët er ni moar uit mee al diene flèwe ziëvere! Ge zij were sossietsesproat aan ’t verkuëpen. Ge weet wel dat da nie meugelijk en ès! Stoa moar algèwe(n) op! Den tram ès gindere.”

En beetse loater stond den tram veur ’t Swaantse stille. Cies en Mie stapte-geen er op, in ze reje veuruit, en keken (h)ilder uëgen uit (h)ildere kop door de vijnsterruite, totda z’ aan de Muijepuërte kwoame.

NOTEN

¹ J. Verschaeren in het *Nat. Biogr. Wdb.* 13 (1990), col. 109-114 (met verdere bibliografie); men zie ook ch. Caeymaex, "Notice bio-bibliographique sur J. Boucherij", *Rev. bibliogr. Belge* 19 (1907).

² In de vergadering van 7 augustus.

³ *Versl. en Med.* (1907), 613-732.

⁴ In *De Tongval...* staat naast de Gentse versie de 'hertaling' in standaard-Vlaams. Deze is hier natuurlijk als overbodig weggelaten, op een paar woorden na die in het *Gents Wdb.* niet voorkomen.

W.L. BRAEKMAN

BIBLIOGRAFIE

De Administratie Planning en Statistiek van de Vlaamse Gemeenschap geeft een reeks van 13 monografieën uit over Vlaamse centrumsteden.

Verleden jaar verscheen Brugge, Hasselt, Mechelen.

In 2003 was het de beurt aan onze stad met "**Stadsmonografie Gent 2003**".

Dit is een boek dat vol gestuwd zit met actueel cijfermateriaal over de aspecten van de stedelijke functies: demografie, economie, nijverheid, mobiliteit, toerisme, sport, cultuur, criminaliteit, gezondheid, milieu, enz. enz.

Wilt u weten hoeveel parkeermeters er zijn in Gent. Dan kunt u in deze monografie lezen dat er dat 222 waren in 1996 en 771 in 2002.

Ontleners in de stadsbibliotheek? 70.145 in 1995, 84.435 in 2000.

Aantal verkeersdoden in Gent? 39 in 1991, 16 in 2000.

Aantal faillissementen? 87 in 1990, 149 in 2001.

En ga zo maar verder. Een unieke bron van inlichtingen over onze stad, gespreid over 209 bladzijden. Formaat van het boek: 20 x 28 cm.

Geïnteresseerden in het gratis bekomen van dit boek kunnen zich laten inschrijven in de bibliotheek van het D.C.

Het 4e deel van de historische reeks "**De Fontein van de Oranjeberg**" is verschenen.

Het laatste deel van deze reeks dat gewijd is aan de politiek-institutionele geschiedenis van de Provincie Oost-Vlaanderen omvat 56 uitgebreide biografieën van figuren die een belangrijke rol gespeeld hebben in de provinciale politiek van de 20e eeuw.

Dit imposant boek is onderverdeeld in 4 hoofdstukken die respectievelijk de periodes omvatten 1920-1945, 1945-1965, 1965-1985 en 1985-heden.

Telkens wordt gedetailleerde informatie verstrekt over de gouverneurs, voorzitters van de provincieraad, provinciegriffiers, gedeputeerden en bepaalde raadsleden.